

Esildis

PEALKIRI	“Sõda pärast rahu”
Autor	Kaarel Oja ja Lauri Lippmaa
Algmaterjal ja selle autor (adaptsiooni puhul)	Tugineb Reigo Rosenthali ja Marko Tammingu uurimusele: “Sõda pärast rahu: Eesti eriteenistuste vastasseis Nõukogude luure ja põrandaaluste kommunistidega 1920–1924”
Formaat	ajalooline poliitiliste ja spionaažisugemetega draamasari
Pikkus	12 x 60 min / hooaeg
Reklaamlause	„Et homme poleks tänasest hullem.“
Lühikokkuvõte (logline)	Pärast Tartu rahu sõlmimist hakkavad kaks vastuolulist, kuid kogenud ja illusioonideta luureametnikku läbi suurte pingutuste ja isiklike ohvrite üles ehitama kaitsepolitseid. Poliitiliste ning siseintriigide kiuste, neid kohati lahendades ning teinekord jälle tekitades, tuleb neil ajaga võidu joosta, et tabada Eesti kommunistide põrandaalune juht Viktor Kingissepp, nurjata vasakpoolsete relvastatud mässukatsed ning teha efektiivset vastuluuretööd Nõukogude spioonide paljastamisel.
Sünopsis	<p>1920-1922 on Eesti Vabariigi esimesed rahuaastad. Sõda on lõppemas, kuid saabuv rahu on näiline. Nõukogude Venemaa jaoks on Tartu rahu ajutine kokkulepe. Tegelikult kogutakse jõudu ja otsitakse ettekäänet, et noor naaberriik enesega (taas)liita. Venemaa suurimateks liitlasteks on seejuures kohalikud põrandalused kommunistid, kellega üheskoos väsimatult revolutsiooni õhutatakse.</p> <p>Eesti on pöördumas sõjast rahuaega ning see tähendab suuri muutusi ja segadusi. Noorele riigile omaselt on välispoliitika habras, majanduslik olukord keeruline, ühiskond rahutu, poliitiline maastik kirev ning valitsuste vahetumine sage. Kogu selle kaose keskel tuleb aga jõuliselt vastu seista revolutsioonilisele töölisliikumisele, mille eesmärk on ühemõtteliselt maksva riigikorra kukutamine, tööliste diktatuur ning perspektiivis liitumine Nõukogude Venemaaga. Neil aastatel on Eesti peamine väljakutse ellu jääda.</p> <p>Ajalooliste suurkujude juurest pöörame aga pilgu hämarasse luure- ja vastuluuremaailma. Eesti vastane vaenutegevus on kandunud sõjarinnetelt põranda alla, tehastesse ja vabrikutesse, Nõukogude saatkonna kabinetidesse, aga ka riigikogu koridoridesse ja ametiühingute aktiividesse. Selle hoomamatu vastasega peavad võitlust inimesed, kelle edukuse kriteeriumiks on, et me neist midagi ei tea.</p> <p>Tartu rahuläbirääkimiste ajal sõjaväeluure suuoperatsiooni juhtinud Andres Purri kutsutakse asutamisel oleva Kaitsepolitsei (KAPO) ülema esimeseks abiks. Kõhklustega võtab ta ettepanku vastu ning asub üles ehitama Eesti vastuluure operatiivtööd. Pühendumine tööle</p>

tähendab aina suuremaid ohvreid nii tema kui abikaasa Berta isiklikus elus ning võitlus oma tõekspidamiste eest mässib teda üha jõulisematesse siseintriigidesse.

Võimuvõitlus saadab KAPO-t selle esimestest päevadest saadik. Juba üsna varakult peab Purri laveerima värske siseministri Karl Einbundi (tulevane Kaarel Eenpalu) ja KAPO esimese juhi (vaid 24-aastase) Helmut Veemi vahelistes intriigid. Muu kõrval tingivad neid teadmata lojaalsuse, aga erakordse tutvusringkonna ja mõjuvõimuga Herman Kromeli afäärid Briti, Poola ja Vene luurestruktuuridega, millega Veem end üha enam seob.

Konfliktiga algab ka Purri koostöö tema olulisima alluva, Julius Palmiga, kel on Tallinna kommunistidest parim ülevaade. Palm mõjub isepäise ja allumatuna, kuid koostöö temaga on möödapääsmatu. Igapäevast bürokraatiat aitab korraldada masinakirjutajana tööle võetud Emilie Romet, kes oma teravusega üllatab kõiki selles väga maskuliinses keskkonnas tegutsevaid mehi, ning keda kaasatakse tasapisi aina enam ka operatiivtöösse.

Lisaks Tallinnale formeeritakse KAPO jaoskonnad ka teistes linnades ning esimesed olulised võidud Nõukogude luure osas saavutatakse seejuures Tartus. Sealset jaoskonda juhib Purri endine abi sõjaväeluure päevilt Rudolf Bachmann. Kui Tallinnas korraldatakse Vene luuret ennekõike saatkonnast, siis Lõuna-Eestis on suurimaks vastaseks Pihkvas asuv Nõukogude sõjaväeluure eesotsas Aleksander Jeaga, kes saadab väsimatult üle piiri oma residente. Selles võitluses jõuab KAPO sihile alles pärast mitme aasta pikkust võitlust ja keerulist operatsiooni otse Petrogradi sõjaväeringkonna luurevalitsuse südames.

KAPO operatsioonide teravik on aga Tallinnas ja suunatud kohalike kommunistide vastu. Kohati ka üsna küsitava väärtusega meetodeid kasutades, saavutatakse hulgaliselt võite: streigiõhutajate ennetavad arreteerimised, loendamatud läbiotsimised, ümbervärvatud topeltagendid, avastatud salatrükikojad, paljastatud salakuulajate võrgustikud ja konspiratiivkorterid, jne. Ent sellest kõigest jääb väheks, sest arreteeritute asemel astuvad järgmised, püsti pannakase uued trükikojad ja leitakse uued salakorterid, kuid tagaotsitavate kommunistide juhtideni, ennekõike Viktor Kingissepani, ei jõuta.

Põrandaaluste strateegia on juba Vabadussõja päevilt sama: igast tööliste meeleavaldusest loodetakse jõuda streigini, igast streigist loodetakse relvastatud mässu puhkemist. Nüüd, kui meeleavaldused ja streigid on pärast sõda taas lubatud, luuakse revolutsioonilise meeleolu üleval hoidmiseks üsna võimas propaganda masinavärk: alustades lendlehtedest ja ajalehtedest, jõutakse läbi ametiühingute koosolekute ja kongresside välja riigikogu kõnetooli. Koos Eesti Kommunistlikule Parteile lähedase esseeride parteiga saadakse riigikogu esimeses koosseisus üle 16 saadikukoha.

Nii põrandaalune kui ka legaalne kommunistide maailm avanevad

	<p>meile läbi noore töölisaktivisti Jaan Kreuksi. Alustades põrandaaluste kulleri ja streigiõhutajana peab ta pärast oma tagaotsitava venna Georgi arreteerimist võtma üle suurema osa tema salajastest kohustustest. Väsimatu organisaatorina tõuseb ta sammhaaval põrandaaluses struktuuris üha kõrgemale ning peab seetõttu laskuma järjest sügavamale põranda alla. Tema isiklik triumf saabub EKP I kongressil, kui ta valitakse partei keskkomiteesse.</p> <p>Sealt edasi töötab Kreuks kommunistide liidri Viktor Kingissepa lähedase abilisena, korraldades koos kaasvõitleja Johannes Linkhorsti ning teda kullerina abistava Salomonja Tellmanniga aina keerukamaid ettevõtmisi. Hästikorraldatud konspiratiivsuse tõttu õnnestub meestel kõigist KAPO aktsioonidest alati samm eespool olla.</p> <p>Kord ühele, kord teisele poolele edukas võitlus kestab sel viisil 1922. aasta 1. maini, kui suurel meeleavaldusel astuvad Jaan Kreuks ja Johannes Linkhorst pooljuhuslikult otse sülle KAPO agentidele...</p> <p>ESIMESE HOOAJA LÕPP</p>
Teemad / märksõnad	<p>See on lugu väikeriigi võitlusest ellujäämise nimel. See on lugu kommunistide unistusest kehtestada revolutsiooniga uus riigikord. See on lugu, kuidas lootusetus olukorras ollakse valmis ohverdama kõik vaid selle nimel, et homme päev ei kujuneks tänasest hullemaks. See on lugu sellest, milliseid ohvreid ollakse oma eesmärgi nimel valmis tooma.</p>
Autori kaassõna	<p>Poliitiliste ja spionaažisugemetega ajalooline draamasari „Sõda pärast rahu“ on Tartu ülikooli ajaloodoktorite – Reigo Rosenthali ja Marko Tammingu – arhiivimaterjalidele tuginevast põhjalikust uurimisest inspireeritud dramatiseering. Haruldaset väärtuslikuks muudab uurimuse tõik, et meie ajaloolastel oli võimalus Eesti Vabariigi algusperioodiga seotud luuretegevuse faktidega tutvuda mõlemal pool rindejoont – nii Eesti kaitsepolitsei kui Nõukogude Liidu luurealaste arhiivimaterjalidega paljude samal ajaperioodil aset leidnud sündmuste kohta. Tegemist on ajalooliste uurimuste maailmapraktikaski peaaegu et ainulaadse juhtumiga, mil teineteisest sõltumatu kaksikvaade annab objektiivsema terviku.</p> <p>Massiivse, 864-leheküljelise teose dramatiseerimine on erakordselt ambitsioonikas ettevõtmine. Ülirikkast ja kohati väljamõeldisest põnevamategi sündmuste ahelast läbi murdmine jättis sõelale üldise eesmärgi seisukohast vaadatuna kõige olulisemad lood – missugustes oludes ja tingimustes tuli noore Eesti riigi alamatel võidelda äsja rahulepingu alla kirjutatud Nõukogude vaenupoole jätkuvalt ähvardava ohuga, mille peamine eesmärk oli kukutada iseteadlik väikeriik.</p> <p>Eesti kaitsepolitsei ametnikel ja parempoolsetel poliitikutel ei olnud idealistlikke ja aatelisi tagamõtteid, mida tihtipeale tänapäeval toonasesse perioodi ekslikult või tahtliku soovunelmana projitseeritakse. Ei, neid mehi, ja üksikuid naisigi, selles pea lootusetu Taaveti ja Koljati heitluses kannustas eelkõige tegelikkuse sünge</p>

peegeldus – et homme poleks tänasest hullem. Taoline arusaam tähendas hoiakut, mis välistas illusioonid helgemast tulevikust, vaikset veendumust, et on vaid aja küsimus, mil mäekõrguse ülekaaluga vastane väikerahva lämmatab. Eesti omariikluse meelsete jõudude eesmärk seisnes päev-korragavõitluse pidamises.

Meie, seriaali loojate, eesmärk on vältida heroiseeritud ajalookäsitluse tekitamist. Me tahame rääkida loo inimestest, kes tegutsesid pragmaatiliselt ja kasutasid teinekord kõiki lubatud ja ka lubamatuid vahendeid oma eesmärkide saavutamiseks. Samuti ei jää me kinni ajalootruudusesse, kuna draamasari ei ole meedium, mis juba oma olemusest lähtuvalt saaks lugu ajaloolise täpsusega edukalt edasi anda. Selle ülesande on Reigo ja Marko, kelle abi me konsultantidena ka kasutame, juba kriitikute sõnul suurepäraselt täitnud.

Meie eesmärk on luua hoopis ajastu- ja teematruu käsitlus, mis tugineks või tõukuks võimalusel täpselt, ent alati usutavalt, neist emotsioonidest ja sageli armutult karmidest valikutest, mis peategelaste ees tol ajahetkel ehk nende olevikus seisid. Ehkki meie eesmärk omaette ei ole tõmmata teadlikke, sageli kunstlikena tunduvaid paralleele tänapäevaga, siis ometigi joonistuvad paljudest lugudest ja tegelaste motiividest teinekord hirmutavaltki sarnased emotsioonid ja valikud, mis näivad olevat täna Eesti oludes vähemalt sama relevantset.

Kuigi sobilikke, huvitavaid ja sageli ka erakordselt põnevaid tegelasi pudeneb uurimusraamatu kaante vahelt kümnete kaupa, oleme keskendunud neile karakteritele, kelle arengukõver pakub enim draamale vajalikke elemente – peamiselt isiklikke kannatusi, aga eelkõige erineval kujul ja viisil ohvrite toomist. Tegelasi üldistades saab öelda, et ükskõik kumbal pool antud mõttelist rindejoont võideldi, ikka oldi valmis oma „õilsate“ eesmärkide saavutamiseks kasutama kõikvõimalikke vahendeid, mis tähendab piiride häägustumist isegi subjektiivse hea ja kurja vahel. Usaldus oli luksus, mida luuremaailmas ei saanudki keegi endale lubada. Selles maailmas inimeseks jäämine tähendas eelkõige halbadest valikutest vähim halvema valimist, edasine oli vaid teekond uute valikuteni.

Struktuuralselt kulgeb loo narratiiv kronoloogiliselt, ilma ajaliste hüpote või kõrvalepõigeteta. Peategelaste lood kulgevad paralleelselt ja läbipõimitult, seondues kõik moel või teisel, suuremal või vähemal määral peamise tüvilooga. Üldnarratiiv on kahe erineva leeri – Eesti kaitsepolitsei ja Eesti kommunistide – ja nendega seotud „sekundantide“ – Eesti sõjaväeluure, valitsuspoliitikut ja prokuratuur versus Nõukogude luurajad ja Eesti opositsioonipoliitikut – lugude summa. Sekka veel ohtralt aferiste, oportuniste, topeltagente, kolmandate riikide luureametnikke ja reetureid.

Tegelased on kõik ajaloolised isikud, me ei ole eraldi mitte ühtegi tegelast välja mõelnud. Tõsi, oleme kasutanud võtet, kus mõni vaadeldav tegelane esindab mõnikord isegi rohkem kui kahte ajalooliselt tegutsenud isikut. Draamasarja reeglite ja olemuse huvides

oleme rakendanud „kirjanduslikku litsentsi“, mis lubab ühendada erinevaid tegelasi, ning dramatiseerimise vajalikkusest lähtuvalt ka tekitada lisaseoseid sündmuste vahel.

Meie sari on otsekui lõik, mille oleme ajaloo teljelt selgelt raamitletud alguse – Tartu rahu läbirääkimiste eellugu – ja lõpuga – Eesti kommunistide liidri Viktor Kingissepa tabamine ja hukkamine – lähemaks vaatluseks välja tõstnud. Kuid loo tegelased on kõik oma ajalooga ning paljud neist jäid ka pärast vaadeldavate sündmuste lõppu tegelikkuses edasi tegutsema.

Materjal on sedavõrd rikkalik, et oleme jaotanud uurimuses vaadeldava perioodi, 1920-1924, tegelikult kahe hooaja peale. Esimesed 12 osa kuni Kingissepa hukkamiseni on niinimetatud I hooaeg. Sealt edasi kulgevad lood kuni 1924. aasta 1. detsembri mässu järgsete päevadeni moodustavad orgaanilise ja võrdväärse jätkusüžee, mis annab ainekult ka teisele 12-osalisele hooajale.

Loo jälgimise hõlbustamiseks kasutame sarjas läbivalt kaasaegset stilistilis-tehnilist võtet, kus kadreeringu moodustab muu tegevuse jätkudes mõni neutraalne taust, millele kuvatakse, enamasti tekstiga, vaatajale oluline informatsioon. Vähem oluline ei ole vaataja jaoks sündmuste aset leidmise asupaiga selgitamine geograafiliste kaartide visuaaliga – ehkki peamine tegevustik leiab aset Tallinnas ja vähemal määral Tartus, viib osa sündmusi tegelasi episoodiliselt ka Eesti ja Nõukogude Liidu vahelisele piirialale ja rajagi taha – Pihkvasse, Petrogradi ja Moskvasse.

Muusikaline kujundus on samuti stilistiliselt ühtlaselt kogu sarja läbiv. Selleks on meie niinimetatud peamise peategelase, kaitsepolitsei ühe juhi Andres Purri hobist, koorilaulust, tõukunult koorimuusika kasutamine – aeg-ajalt puhtal, *a capella* viisil, kuid ka kaasaegse klassikalise muusika ja muude, kohati üllatavategi arranžeringute võtmes. Pigem kandub muusika Gregoriuse koraali või luterliku koraali kui rahvaliku laulu valda, luues omanäolise sakraalse, vaimuliku alatooniga helitausta kontrastiks ilmalikele, paiguti võigastelegi tegudele kaadris.

In English

Title	<i>War After Peace</i>
Author(s)	Kaarel Oja & Lauri Lippmaa
Format	12x60min
Genre	A period drama TV series with undertones of politics and espionage
Synopsis	The multi-season serial narrative TV series is set in the early 1920's in The Republic of Estonia, the then-nascent independent state which had just emerged from the war with Russia. The series tells a story about the freshly established Internal Security Service and its agents who had to wage a desperate clandestine war against both Estonian and Russian communists, the Soviet embassy and its spies, and the political intrigues that surrounded the agency.